

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת עות - דף ז

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

מטרת העונשים הכתובים בתורה - ללמד דעת

אמרו במשנה, ב"ד שהיו הורגים בפעם בשבע שנים או שבעים שנה נקראו קטלנית. והדבר צריך תלמוד מה הענין שהבי"ד נקראים קטלנית, יש חוטאים ויש עונשים ויש בית דין ועליהם לפסוק את הדין, מדוע אין הדבר ראוי וישר. ובאמת בבן יהוידע שביאר שהיו הדיינים צריכים להתפלל על אנשי דורם שלא יחטאו. אבל עדיין צריך תלמוד מה הביאור בדבר.

ועוד צריך תלמוד בדברי ר"ט ור"ע שהם היו שואלים שאלות את העדים עד שלא היו הורגים שום נידון, ובאמת תמה על דבריהם רשב"ג שהם מרבים שופכי דמים, אבל הם מה סברו האם כך צריכה להיות ההנהגה ההלכתית בבית הדין שדנו דיני נפשות, שהם יביאו סיוע כל דין בתורת זכות לנתבע.

הגר"א דסלר זצ"ל במכתב מאליו (כרך ג, חלק שלישי הגיגים ומכתבים, עמ' 297) כתב ביסוד העונשים האמורים בתורה, ובסופו של דבר מבאר אף את דברי הסוגיא לפנינו, ומתחיל את דבריו ביסוד מהות התורה שניתנה גם להורות תשובה לעוברי עבירה.

ענין הקנסות הוא ללמד את ערך העבירה, אם בעולם הזה כך מענישים לעולם הבא על אחת כמה וכמה, משום זה שונים קנסות שבתורה משאר עונשים שבעולם. כי אפשר להיפטר מהם כמו מודה בקנס או פטור מלקות ומיתה אם לא יקבל עליו התראה וכדומה כי עיקר דין העונש הוא למען ילמד החוטא מזה.

אולי זה גם מן הטעמים אשר קצת קנסות חלים רק באופן מיוחד פרטי, כגון כפל שהוא דוקא בגנב ולא בגזלן (משום שהעבירה הנוספת של "עשה עין של מעלה כאילו כביכול אינה רואה", ע"י ב"ק עט, ב) ותשלומי ארבעה וחמשה, שחייב דוקא בגונב שור או שה (אולי משום שגנב מים הראוי ליקרב על גבי המזבח), עונשים אלה באים ללמד לנו כיצד מכפיל ומעמיק הרשע גיהנם שלו כשמתעלם מהשבת ד' התמידית

וכשמשמש בכלים דקדושה לשם העמקת הטומאה ולא עוד אלא שבזה נעשה כיוצא מן הטומאה עצמה וגם כאחד מחיילותיו של השטן ח"ו, והיינו חמשה כפלי גהינם אלא שבשה כיון שנתבזה בו או צטער בו שנשאו על כתפיו ממעטין לו פעם אחת ללמד שהיסורים והבושה ממעטים את העונש.

ובזה מתבאר גם מה שאמרו ז"ל "סנהדרין הורגת אחד בשבוע נקראת חובלנית ראב"ע אומר אחד לשבעים שנה רבי טרפון ור"ע אומרים אילו היינו שם לא נהרג אדם מעולם" ולכאורה צריך עיון איזו תועלת יש בזה אם מוצאים דרך לפטור את האשם מעונש אדרבא הרי הסנהדרין אחראית להוציא לאור משפט הרשעים? אלא יסוד כל עונשי בית דין הוא שלא הטילה התורה על בית דין להעניש את החוטא בעונש המגיע לו כי השם יתברך בעצמו מעניש כרצונו והרבה שלוחים למקום, אלא הכוונה שביט דין ילמדו דעת ולזה די במה שהעונש כתוב בתורה וישנה אפשרות ואפילו רחוקה להוציאו לפועל כגדר שאמרו רז"ל על בן סורר ומורה (ע"י סנהדרין עא) שלא היה ולא עתיד להיות ולמה נכתב, דרוש (למד להשמר

מחטא) וקבל שכר (על זה מהק"ה).

פרשת גלות ורוצח בשגגה

לאחר שאמרה תורה את סדר חלוקת הארץ לפי נחלת השבטים, ואת הערים שהופרשו לצורך מגורי שבט לויים, הוצבת ערי מקלט בארץ ישראל ובעבר הירדן וכו' כתבה התורה את ענייני של הרוצח בשגגה, (במדבר פרק לה) "והקרתם לכם ערים ערי מקלט תהיינה לכם ונס שמה רצח מכה מכה בשגגה" (פסוק יא).

"לבני ישראל ולגר ולתושב בתוכם תהיינה שש הערים האלה למקלט לנוס שמה כל מכה נפש בשגגה" (פסוק טו). "ואם בפתע בלא איבה הדפו או השליך עליו כל כלי בלא צדיה או בכל אבן אשר ימות בה בלא ראות ויפל עליו וימת והוא לא אויב לו ולא חבש רעתו ורפתו ופסו העדה בין המכה ובין גאל הדם על המשפטים האלה והצילו העדה את הרצח מיד גאל הדם והשיבו אתו העדה אל עיר מקלטו אשר נס שמה וישב בה עד מות הכהן הגדל אשר מוש אתו בשמן הקדש ואם יצא הרצח את גבול עיר מקלטו אשר ינוס שמה ומצא אתו גאל הדם מחוץ לגבול עיר מקלטו ורצח גאל הדם את הרצח אין לו דם כי בעיר מקלטו ישב עד מות הכהן הגדל ואחרי מות הכהן הגדל ישבו הרצח אל ארץ אחזתו" (פסוקים כב - כד).

פרטי ההלכות והדינים בדינו של רוצח יבוארו להלן בדין הפרק, ואמנם נחלקו התנאים האם כל רוצח בים בשגגה ובין במזיד לאחר מעשה הרגה בורחים לעיקר מקלט ושם אין היתר לנואל הדם, לגאול את דמו. וכאשר מעמידים לדין את ההורג אם נמצא שהרג בשגגה משיבים אותו לעיר מקלט, ואם הרג במזיד או באונס אין לו דין מחוייב גלות, ואם הרג במזיד בעדים והתראה חייב מיתה ב"ד. ולדעת רבי רק הורג בשגגה בורח לעיר מקלט.

כתב החינוך (מצוה תי)

משרשי המצוה, לפי שעון הרציחה חמור עד מאד שבה השחתת העולם, עד שאמרו זכרונם לברכה שההורג נפש מזיד אפילו עשה כל המצוות אינו נצול מן הדין, שנאמר (משלי כח, יז), אדם עשוק בדם נפש עד בור ינוס, ולא ימלט, ולכן ראוי למי שהרג אפילו שוגג מכיון שבאת תקלה גדולה כזו על ידו, שיצטער עליה צער גלות ששקול כמעט כצער מיתה שנפרד האדם מאוהביו ומארץ מולדתו

כתב החינוך (מצוה תי)

משרשי המצוה, לפי שעון הרציחה חמור עד מאד שבה השחתת העולם, עד שאמרו זכרונם לברכה שההורג נפש מזיד אפילו עשה כל המצוות אינו נצול מן הדין, שנאמר (משלי כח, יז), אדם עשוק בדם נפש עד בור ינוס, ולא ימלט, ולכן ראוי למי שהרג אפילו שוגג מכיון שבאת תקלה גדולה כזו על ידו, שיצטער עליה צער גלות ששקול כמעט כצער מיתה שנפרד האדם מאוהביו ומארץ מולדתו

כתב החינוך (מצוה תי)

משרשי המצוה, לפי שעון הרציחה חמור עד מאד שבה השחתת העולם, עד שאמרו זכרונם לברכה שההורג נפש מזיד אפילו עשה כל המצוות אינו נצול מן הדין, שנאמר (משלי כח, יז), אדם עשוק בדם נפש עד בור ינוס, ולא ימלט, ולכן ראוי למי שהרג אפילו שוגג מכיון שבאת תקלה גדולה כזו על ידו, שיצטער עליה צער גלות ששקול כמעט כצער מיתה שנפרד האדם מאוהביו ומארץ מולדתו

ושוכן כל ימיו עם זרים. ועוד יש תיקון העולם במצוה, כמו שביאר הכתוב שינצל עם זה מיד גואל הדם לבל יהרגנו על לא חמס בכפיו שהרי שוגג היה. ועוד תועלת בדבר לגבלי יראו קרובי המוכה הרוצח לעיניהם תמיד במקום שנעשתה הרעה, וכל דרכי התורה נועם.

סיכום הדף נושא: גמר דין. חיוב גלות. ירידה, עליה.

בי"ד שגמרו את הדין וברח הנידון, לאחר שחזר אין דנים בו שוב, **אלא** נהרג על סמך גמר הדין. **ביאר אבוי** שזה דווקא בבורח לחו"ל **אבל** אם ברח לארץ ישראל בודקים שוב את דינו **כפי דברי רבי יהודה בן דוסתאי** בשם רבי שמעון בן שטח, שיתכן וזכות ארץ ישראל תועיל לו לזכותו. **אם באו עדים** והעידו שנגמר דינו של פלוני, אין צריך לדון שוב בשורש הדין.

סנהדרין של כל דיונים נהגת בארץ ישראל ובחו"ל, **המקור** "הויו אלה לכם לחוקת משפט לדורותיכם" **מבואר** בין בארץ ובין בחו"ל, **ומה שנאמר** "שופטים ושוטרים תתן לך בכל שערך" בא למעט חו"ל מכל עיר ועיר, **אלא** יש סנהדרין רק בכל פלך, ובארץ ישראל בכל עיר ובכל פלך.

סנהדרין שהוציאה אדם להורג פעם בשבע שנים נקראת "חובלנית". **לדעת רבי אלעזר בן עזריה** אם הרגה אחת לשבעים שנה. **והסתפקו** האם כוונתו שפעם בשבעים שנה נקראת חובלנית, או שכן זה הדרך.

רבי טרפון ור"ע אמרו שאם הם היו בסנהדרין לא היו הורגים שום אדם כיון שהיו שואלים שאלות והעדים לא היו יודעים לענות. **אמר רשב"ג** שהם מרבים שופכי דם.

מבארת הגמ' את השאלות ששאלו ר"ט ור"ע את העדים, **לדעת ריו"ח ור"א** שאלו האם ההורג הרג טריפה או שלם באיברים הפנימיים. **לדעת רב אשי**, אף אם היה שלם יתכן שבמקום הסיף כבר היה נקב שהוגדר לטריפה. **בבועל ערווה** ביארו אב"י ורבא ששאלו, האם ראו כמחול בשופרת. **ודעת רבנן** שבעל ערוה חייב אף אם לא ראו העדים בבירור, **כדברי שמואל** שאמר שמחייבים מיתה אם נראו כמנאפים. **הדף עלך פרק "כיצר העדים"**

פרק "אלו הן הגלוין"

ההורג נפש בשגגה חייב גלות. **הביאה המשנה דונמאות** להורג בשגגה, החליק את הטיט שעל גגו ע"י כלי כבד וכאשר דחף **החליק הכלי** והרג את חברו, **ששלש חבית** הקשורה בחבל והחליק מידו, **יורד בסולם** ונפל על חברו. **אבל** אם הרג כאשר **משך** את הכלי של טיוח גג, או בשעה **שהעלה את החבית**, וכן בשעה **שעלה בסולם** אינו גולה, כיון שדרשו שחייב גלות רק באופן של **באופן של דרך** "ירידה" ולא ב"עליה".

אמר שמואל המקור, "יופל עליו וימות", עד שימות בדרך נפילה, **היינו** ירידה. **מבואר בפסוק** "בשגגה" מיעוט רוצח במזיד, **וביאר רבא** שפשוט שאינו גולה שהרי חייב מיתה, אלא הכוונה אדם שחשב שמתור להרוג. **ולדעת אב"י** מוגדר כאנוס, **אבל לדעת רבא** האומר מותר, קרוב למזיד. **"בבבלי דעת"** ממועט מתוכו, ובדאי שאין הכוונה למתכוין ממש שהרי חייב הוא מיתה, **אלא ביאר רבה**, התכוין להרוג בהמה והרג אדם, או להרוג כותי והרג ישראל, או לנפל והרג בן קיימא.

"ואם בפתע בלא איבה הדפו או השליך עליו כל כלי בלא צדיה" ודרשו, **בפתע** למעט בא מקרן זוית (ונחלקו הראשונים האם קרוב למזיד או אנוס). **בלא איבה** למעט שונא. הדפו אפילו בגופו. או השליך עליו, **אמנם** התבאר שחיוב גלות הוא בדרך ירידה, אבל יש לחייב אף ירידה שהיא לצורך העליה. **בלא צדיה** למעט מי שהתכוון לזרוק לצד אחד והלך לצד אחר. **"ואשר לא צדיה"**, למעט התכוון לזרוק מרחק קצר והתרחק. **"ואשר יבא את רעהו ביער"** בדומה ליער מקום שיש רשות להורג וההורג הליכנס.

שאל רבי אבהו את ריו"ח, עלה בסולם ונשבר שלב ונפל, האם מוגדר דרך עליה כי האדם עולה או מחמת השלב שיוורד. **אמר לו** הרי למדנו שיש חיוב גלות אף בירידה שהיא לאורך עליו. **שאל רבי אבהו** א"כ מה הביאור במשנה שאמרה "לא בדרך ירידה אינו גולה" האם לא יאופן זה שנסמטה השלבה. **אמר לו ריו"ח** והרי תחילת דברי המשנה שבדרך ירידה חייב, **בא לרבות קצב** וכן סוף דברי המשנה באו לרבות קצב, וכן, יש ד' ברייתות לגבי קצב, **א לפני חייב ולאחריו פטור**, היינו הוריד את הגרזן קדימה כדי לקבל תנופה לצורך העליה, זה שנסמטה שחייב. **ואם** כאשר העלה את הגרזן למעלה זה דרך עליה שלאחריו שפטור. **ב לאחריו חייב לפניו פטור**, הגרזן מאחורי כתפו כדי לקבל תנופה קדימה, אם כאשר בירידה לאחריו חייב, אם עליה שלפניו יהיה פטור. **ג בין לפניו ובין לאחריו חייב**, הוריד את הגרזן קדימה או הוריד אחורה כדי לקבל תנופה חייב. **ד בין לפניו ובין לאחריו פטור**, בדרך עליה קדימה או אחורה.

לגבי שלב הסולם שנפל, **בברייתא א**, מבואר חייב, **ובברייתא ב** מבואר פטור, **רצו לתלות** בספקו של רבי אבהו אם יש חיוב גלות או לא. **דוחה הגמ'** א, שלכו"ע מוגדר כעליה (ולא ירידה לצורך עליה. **ושלא כדברי ריו"ח**), **ובברייתא שפטרה**, מגלות. **הברייתא שחיבה**, ממונות. **ב** מדובר לגבי חיוב גלות, **הברייתא שחיבה** פטרה, מהשלב היה מתולע ונכסף ומוגדר ירידה. **הברייתא שפטרה** לא היה דרך ירידה שהשלב היה שלם. **ג חייב** באופן שהשלב לא היה הדוק ויש כאן דרך ירידה, **ופטור** באופן שהיה מהדוק.

חטב עצים ועף הברזל מהידיה, **לרבי** לא גולה. **לרבנן** גולה. **אם עף חתיכה** מהעץ שביקע **לרבי** ועף הברזל **לרבנן** אינו גולה. בפסוק כתוב **"ונשל הברזל מן העץ"** **אמר רבי** לא נאמר שהברזל "נשל מעצו" **אלא** הכוונה לקיסם מן העץ ובאופן זה יש חיוב גלות. **ועוד מבואר** בהמייך הפסוק שההתייחסות לעץ שבה לבקע.

אמר רבי חייא בר אשי בשם רב, שנחלקו רבנן ורבי בביאור הפסוק **לרבי** יש אם למסורת וכאילו כתוב "ונישלי" (שהיה היה צריך להיות כתוב "ונישלי" ולא כתוב כך, כביכול כתוב "ונישלי") היינו שהברזל השיל חתיכה מהעץ. **לרבנן** אם למקרא "ונישלי" היינו המתכת מעצה. **וכמבואר** לעיל בברייתא **רבי הוסיף** טעם נוסף מסוף הפסוק, משום שסבר שיש אם למקרא.